

Музично-педагогічна діяльність П.Т. Лиманського**в контексті відродження православної духовної музики України**

Стаття присвячена музично-педагогічній діяльності заслуженого працівника культури України, доцента кафедри музики і співів ПДПУ імені В.Г. Короленка П. Т. Лиманського. У статті описані етапи життєвої і творчої діяльності Павла Тихоновича, потужний потенціал використання його педагогічних принципів, виконавського стилю, творчого та наукового доробку в контексті відродження, збереження та примноження скарбів православної духовної музики України. Показана роль музично-педагогічної діяльності П. Т. Лиманського у формуванні творчої високодуховної особистості майбутнього вчителя, сучасного покоління на прикладі мистецтва хорового співу та найкращих зразків української духовної музики.

Ключові поняття: музично-педагогічна діяльність, творча діяльність, відродження православної духовної музики України.

Статья посвящена музыкально-педагогической деятельности заслуженного работника культуры Украины, доцента кафедры музыки и пения ПДПУ имени В. Г. Короленко П. Т. Лиманского. В статье описаны этапы жизненной и творческой деятельности Павла Тихоновича, мощный потенциал использования его педагогических принципов, исполнительского стиля, творческого и научного наследия в контексте возрождения, сохранения и приумножения сокровищ православной духовной музыки Украины. Показана роль музыкально-педагогической деятельности П. Т. Лиманского в формировании творческой высокодуховной личности будущего учителя, современного поколения на примере искусства хорового пения и лучших образцов украинской духовной музыки.

Ключевые понятия: музыкально-педагогическая деятельность, творческая деятельность, возрождение православной духовной музыки Украины.

Article is devoted to musical and educational activities of Honored Worker of Culture of Ukraine, assistant professor of music and singing Poltava State Pedagogical Institute behalf V. G. Korolenko – Paul Limanskiy. This article describes the stages of life and creativity of Paul Tikhonovich, using its powerful potential pedagogical principles, performance style, creative and scientific achievements in the context of the revival, preservation and enhancement of treasures of Orthodox Sacred Music of Ukraine. The role of musical and educational activities P. T. Limanskaya in shaping the future of creativity and creative teacher, the example of the current generation of art of choral singing and the best examples of Ukrainian sacred music.

Key words: music and cultural activity, creative activity, the revival of Orthodox Sacred Music of Ukraine.

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна проблематика прагне до одухотворення всіх сфер педагогічного впливу та створення умов для формування творчої високодуховної особистості майбутнього вчителя, реалізації його природних задатків і здібностей. У цьому контексті дієвим і ефективним засобом, що дає можливість сучасним поколінням доторкнутися до багатовікової культури, відчувати її витоки, виховати почуття гордості за свою країну, народ є українська духовна музика, незмінним популяризатором якої був заслужений працівник культури України, доцент кафедри музики і співів Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Павло Тихонович Лиманський (1951-2001 рр.).

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідники духовної музики (М. Бражніков, І. Гарднер, Н. Герасимова-Персидська, Л. Корній, Б. Кудрик, В. Мартинов, П. Маценко, В. Металов, Б. Ніколаєв, С. Скребков, К. Успенський та ін.) доводять, що музика є одним із засобів виховання емоційного, інтелектуального, творчого потенціалу людини. На необхідність

відродження українських традицій, введення духовної музики у навчальний процес наголошували видатні українські педагоги та музиканти (Д. Антонович, О. Гнатюк, О. Кошиць, І. Крип'якевич, Б. Ланчин, М. Семчишин, О. Цалай-Якименко, Ю. Ясиновський та ін.). Різні теоретико-методичні аспекти проблеми сприйняття духовних творів було відображено в педагогічних та мистецтвознавчих дослідженнях І. Григорчука, І. Кошміної, М. Маріо, Л. Москальової, Л. Остапенко, Л. Чугунової, О. Якутіної та ін. Творчість та музично-педагогічна спадщина П. Т. Лиманського, мало досліджена. Вона відома лише невеликому загалу колег і студентів, яким пощастило особисто спілкуватися і навчатися у великого маестро. Саме вони є основними дослідниками його творчості, професійної, музично-педагогічної, громадсько-просвітницької діяльності (М. І. Бурбан, Н. М. Буць, Л. А. Гнатюк, Н. Д. Карапузова, О. О. Лобач, В. О. Пашенко, А. О. Трохименко [1]).

У 2011 році виповнюється 60 років від дня народження П. Т. Лиманського, 30 років від початку його педагогічно-творчої діяльності у ПНПУ імені В.Г. Короленка, 5 червня 2011 року – 10 років від дня смерті педагога, що й визначило мету написання статті.

Мета статті – описати основні етапи творчої та музично-педагогічної діяльності П. Т. Лиманського, дати їх характеристику, показати потужний потенціал використання його педагогічних принципів, виконавського стилю, творчого та наукового доробку для формування й виховання майбутнього покоління на прикладі відродження найкращих зразків православної духовної музики.

Духовна музика належить до культурно-історичних цінностей, оскільки вона є надбанням певної епохи й сьогодні представлена не лише в духовних, а й у світських закладах освіти, в навчальних програмах вузів і шкіл, у репертуарах хорових колективів. Вивчення, популяризація та відродження шедеврів музики українського православ'я має сьогодні величезне пізнавальне і виховне значення, є однією із суттєвих проблем розвитку

сучасного музичного мистецтва в Україні. Враховуючи відомий факт тривалого замовчування та цілеспрямованого виключення цього жанру музичного мистецтва із педагогічної практики, особливою цінністю є музично-педагогічна діяльність неперевершеного майстра, талановитого митця, видатного диригента, мудрого викладача П. Т. Лиманського, який завжди розумів вагомість і необхідність залучення молодого покоління до спілкування з духовною музикою, хоровим мистецтвом. Православна духовна музика становила вагому частину репертуару створених ним хорових колективів, змісту диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики, була предметом його наукових досліджень із проблем хорової культури і музичної педагогіки.

Розглянемо основні етапи його музично-педагогічної діяльності.

Життя і творчість Павла Тихоновича нероздільно пов'язані з мальовничою Диканькою, де він народився; з Полтавським музичним училищем імені М. В. Лисенка, де навчався на диригентсько-хоровому відділенні. Потім – роки професійного зростання в Київській державній консерваторії імені П. І. Чайковського. Подальша доля Павла Тихоновича тісно пов'язана з Полтавщиною: з 1981 р. – викладач кафедри музики і співів Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка, з 1987 – завідувач кафедри музичного виховання. У 1988 році за сумлінну працю й видатні творчі досягнення П. Т. Лиманському присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України». З 1992 – доцент кафедри музики і співів.

До сьогодні теоретико-методичний доробок Павла Тихоновича є базою професійної підготовки майбутнього вчителя музики – це понад 50 наукових праць, серед яких навчальні посібники («Хорове диригування» у двох частинах, «Вокально-хорова робота вчителів музики в дитячому хорі»); програми з хорового диригування та хорознавства; методичні рекомендації («Методичні рекомендації на допомогу керівникам шкільних хорових гуртків», «Формування музичної культури майбутніх учителів»,

«Використання образно-художньої мови в роботі з молодіжним шкільним хором» тощо); статті з проблем хорової культури та музичної педагогіки («Професійна хорова музика, присвячена Полтавській битві», «Павло Тичина і українська хорова культура», «Хоровая музыка и воспитание будущего учителя», «Хорова творчість М. В. Лисенка в диригентській підготовці вчителя», «Українські колядки та щедрівки у професійній підготовці майбутніх учителів музики» та ін.)[4,5,6]. У творчому доробку П.Т. Лиманського – понад 40 творів у жанрі обробки української народної пісні і перекладу для хору та вокального ансамблю творів різного виконавського складу, аранжування хорових творів. Зокрема, переклади для хору таких відомих творів, як «Колискова» з опери «Поргі і Бессе» Дж. Гершвіна, «Зозуля» французького композитора Бакена. Музична бібліотека, над створенням якої Павло Тихонович працював протягом всього життя, зберігається на кафедрі музики та допомагає педагогам і студентам у навчально-виховному процесі.

Павло Тихонович був організатором, керівником і натхненником цілої низки хорових колективів, від дитячих – до відомих у світі: хор СШ № 34 м. Полтави; народний хор «Візерунок» у Решетилівці; хоровий ансамбль «Слов'янський світанок», Заслужена капела бандуристок України; Академічна хорова капела Полтавського технічного університету імені Ю. Кондратюка.

Упродовж двадцяти п'яти років П. Т. Лиманський очолював самодіяльну народну хорову капелу Полтавського державного педагогічного інституту. З цим колективом гастролював по містах України та Прибалтики. Народна хорова капела – лауреат і дипломант обласних, республіканських і всесоюзних фестивалів, різноманітних оглядів і конкурсів самодіяльного мистецтва. Колектив нагороджено золотими медалями й почесними грамотами, його плідна й активна концертна діяльність відзначена обласною премією імені В. М. Артеменка. Робота капели та її керівника висвітлювалася у міській,

обласній і республіканській пресі. Результати творчих пошуків зафіксовані у фондових записах обласного та республіканського радіо (загальним обсягом понад півтори години звучання) та телевізійних програмах.

Силою свого таланту, ціною наполегливої праці Павлові Тихоновичу вдалося вивести хоровий колектив на орбіту високого професіоналізму. У концертних програмах звучали твори різних жанрів і стильових напрямків – кантати, фрагменти з опер, духовна музика, естрадні пісенні твори, обробки народних пісень українських і зарубіжних композиторів-класиків, твори сучасних авторів. Про досить високий рівень майстерності свідчить виконання музичних творів мовою оригіналу: латинською, англійською, італійською, німецькою, російською, білоруською і грузинською тощо. Надзвичайно природно, невимушено й легко звучали у виконанні колективу твори вітчизняних композиторів – М. Березовського, Д. Бортнянського, М. Лисенка, М. Леонтовича, Я. Яциневича, Л. Ревуцького, Л. Дичко та ін. Камерний ансамбль капели зачаровував слухачів бездоганним виконанням ансамблевих вокальних творів. Декілька років при капелі існував і невеликий камерний оркестр [2].

Міжнародне визнання маестро принесла діяльність камерного хору «Гілея», створеного на базі психолого-педагогічного факультету Полтавського педагогічного інституту у вересні 1998 року. До складу хору ввійшли студенти та викладачі вищих навчальних закладів, учителі шкіл міста, учні музичного училища, творча інтелігенція. Усіх їх об'єднала любов до мистецтва, до хорового співу, прагнення власними силами творити красу та добро.

У 2000 році в м. Дніпропетровську хор став дипломантом VII Всеукраїнського фестивалю хорової музики «Від Різдва до Різдва, а кожен із учасників отримав грамоту "Благословення за старанні труди на славу святої церкви"». Високу оцінку отримала «Гілея» в Італії, де посіла перше місце на

міжнародному конкурсі «Світ музики – 2000» у номінації «Духовна музика». У конкурсі брали участь понад 20 хорів із багатьох країн Європи. Оцінювало виступ міжнародне журі в складі італійських, американських, польських хорових диригентів. Особливо відмітили члени журі цікаву програму хору (сучасний твір В. Степурка) та виконання української духовної музики. В той же день хор прийняв участь у 28-му хоровому фестивалі в м. Ліччіано, де крім нашого колективу брали участь хори зі Словаччини, Італії та Росії.

Після виступу в Італії в містах Фівіцано та Ліччіано хор 4-го липня виступив з програмою української хорової музики в м. Мюнхені перед українською громадою та учасниками хору цієї громади. Хор встановив творчі контакти з чоловічим хором м. Ліччіано (Італія), камерним, хором "Віват" із Москви, з хоровими колективами зі Словаччини, Молдови, Болгарії, Чехії, хором української громади з м. Мюнхена, отримав запрошення побувати з гастрольями в м. Ліччіано. Крім того, під час конкурсу здійснено обмін нотним матеріалом з кількома хорами з інших країн. Виступи хору за кордоном сприяли пропаганді української духовної музики [2].

Важко переоцінити внесок Павла Тихоновича та його колективу у справу відродження забутих шедеврів української духовної музики. Павло Тихонович підкреслював: «Релігійна музика посідає одне з перших місць за поширеністю та суспільно-громадською роллю і є невід'ємною частиною розвитку духовної культури українського народу» [3, 68]. Під керівництвом П. Т. Лиманського вперше були створені тематичні концертні програми: програма української духовної музики «Кант Великодню», програма різдвяних колядок і щедрівок «Що то за предиво», яка включала обробки видатних українських композиторів, а також власні обробки українських народних пісень Павла Тихоновича – "Ой чий то кінь стоїть", "Ой ходить сон", "Ой хто-хто Миколая любить", програма до 50-ліття української автокефальної православної церкви.

Він усвідомлював, що «література з історії церковної музики України занадто обмежена», тому, на його думку, «потрібно досить ретельно відшукувати реальні резерви освоєння цієї яскравої сторінки музичної скарбниці українського народу» [3, 69].

Він був прекрасно обізнаний із історією православної духовної музики, починаючи з часів Київської Русі й до початку ХХІ ст. Митець уважно стежив за репертуаром відомих хорових колективів України (Київського камерного хору, капели «Думка», хору Київської консерваторії та «Фрески Києва») і намагався віднайти незаслужено забуті шедеври духовного мистецтва, зокрема «Богородице Діво, радуйся» Я. Яциневича, «Під твою милість» композитора української діаспори І. Соневицького, які вперше прозвучали у виконанні його колективу.

Заслуговує на увагу й активна музично-громадська діяльність митця. Він неодноразово був членом і головою журі численних конкурсів і фестивалів. У 1987 році Павло Тихонович – диригент-хормейстер Республіканського свята «Співоче поле», у 1990 – Всесоюзного Шевченківського свята, Всеукраїнського фестивалю до 150-річчя від дня народження М. В. Лисенка, різноманітних міських і обласних мистецьких заходів. П. Т. Лиманський – член правління обласного відділення Всеукраїнської музичної спілки, з 1995 року – Голова правління обласного відділення Всеукраїнського хорового товариства імені М. Леонтовича, неодноразово обирався делегатом на з'їзди Всеукраїнської музичної спілки [2]. Активна різнобічна й плідна діяльність митця відзначена численними нагородами, серед яких почесні грамоти Міністерства культури, Міністерства освіти України, Республіканського телерадіокомітету та інші відзнаки.

У травні 2001 року Павло Тихонович Лиманський святкував свій піввіковий ювілей та двадцятип'ятиліття творчої діяльності. Ювілейний концерт хору «Гілея» відбувся у залі Полтавської обласної філармонії, де були присутні представники державної адміністрації міста, ректор

педагогічного університету В. О. Пащенко і декан психолого-педагогічного факультету Н. Д. Карапузова. Численні учні митця, хористи та їх батьки, полтавці – шанувальники відомого хормейстера, його колеги... І ніхто тоді не знав, що через тиждень, несподівано для всіх 5 червня 2001 року перестане битися серце талановитого митця, видатного диригента, мудрого викладача, громадського діяча та прекрасної, доброї, чуйної людини - Лиманського Павла Тихоновича.

За ініціативи ректора Полтавського педагогічного університету академіка В. О. Пащенка, декана психолого-педагогічного факультету доцента Н. Д. Карапузової, загальних зборів камерного хору з метою увічнення пам'яті відомого митця Полтавська міська Рада виконавчого комітету видала розпорядження «Про присвоєння камерному хору психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка ім'я Павла Тихоновича Лиманського» (29 жовтня 2002 року). У травні 2010 року хору присвоєно звання народного аматорського колективу. Сьогодні камерний хор продовжує творчий шлях під керівництвом старшого викладача кафедри музики Сергія Миколайовича Жмайла. Колектив веде інтенсивну концертну діяльність – бере участь у Міжнародних конкурсах-фестивалях, де продовжує розпочату традицію і отримує найвищі нагороди та відзнаки, у звітних концертах і благодійних акціях [7].

На базі психолого-педагогічного факультету 2002 року за ініціативи декана психолого-педагогічного факультету доцента Н. Д. Карапузової, за активної участі професора Г. С. Левченка, О. О. Лобач, І. В. Мостової, А. О. Трохименко була відкрита аудиторія імені П. Т. Лиманського, де створена музейна експозиція, присвячена життєвому та творчому шляху педагога-хормейстера.

Висновки. Громадсько-пропагандистська та музично-педагогічна діяльність Павла Тихоновича Лиманського були спрямовані на відродження музичної культури православ'я від канту та партесного співу,

від релігійних колядок і щедрівок до хорових концертів. Все його життя було присвячено мистецтву хорового співу, прагненню відродити, зберегти та примножити безцінні скарби української духовної музики. Він любив музику, всього себе віддаючи покликанню, сцені, глядачеві, учням...

На думку мистецтвознавця Л. А. Гнатюк, виконавському стилю П. Лиманського притаманні безкомпромісність у вирішенні художніх завдань, прагнення проникнути у зміст твору і якомога точніше відтворити задум автора, інтелектуальність звучання та відточеність усіх нюансів нотного тексту, відчуття міри, яке є ознакою високого естетичного смаку, показником широкої мистецької ерудиції, критерієм професіоналізму [2].

Духовна музика заслуговує на довге життя як визначна сторінка в культурній скарбниці українського народу. На довге життя заслуговує музично-педагогічна та творча спадщина одного з талановитих синів Полтавщини – Павла Тихоновича Лиманського.

Перспективи подальших пошуків полягають у детальному теоретичному обґрунтуванні шляхів відродження української православної духовної музики в багатогранній діяльності П. Т. Лиманського в нашому дисертаційному дослідженні.

Література

1. Бурбан М. І. Лиманський П. Т. / М. І. Бурбан // Українські хори та диригенти : [монографія] / М. І. Бурбан. – вид. 2-е, доп., випр. – Дрогобич: Посвіт, 2007. – 662 с.
2. Гнатюк Л. А. Знавець хорової справи // Піснями й танцями уславлена Полтава / За ред. П.Я. Михайлика, Л. А. Гнатюк. – вид. 2-е, випр. і доп. – Полтава: Видання Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, 2001.– С. 43 – 47.
3. Лиманський П. Т. Українська церковна музика як історична пам'ять народу і сьогодення // Релігійна традиція в духовному відродженні

України : матеріали Всеукраїнської наукової конференції / Комісія Верховної ради України з питань культури та духовного відродження; Інституту історії України АН України та ін. – Полтава : Вид-во «Полтава», 1992. – С. 68 – 69.

4. Левченко Г. С., Лиманський П. Т., Тягло Є. І. Хорове диригування: Навчальний посібник для студентів спеціальності 7010104, 7020411 "Початкове навчання і музичне виховання". Вип. І. – Полтава: ПДПІ, 1995.
5. Лиманський П. Т., Тягло Є. І. Вокально-хорова робота вчителів музики в дитячому хорі / ПДПІ ім. В.Г.Короленка. Каф. музики і співів. – Полтава, 1997. – 74 с.
6. Лобач О. О. Хай пам'ять музикою стане /О. О. Лобач // Зоря Полтавщини. – Полтава, 2002 р. – 6 червня. – 4 с.
7. Жмайло С. М., Трохименко А. О. Павло Лиманський – фундатор академічного співу на Полтавщині / А. О Трохименко, С. М Жмайло //Музичне краєзнавство Полтавщини: від витоків до сьогодення. Хрестоматія до факультативного курсу «Музичне краєзнавство 7 клас» / [Укл: Лобач О. О., Халецька Л. Л.] – Полтава: ПОППО, 2009. – С. – 259-265.